

วรรณคดีพุทธศาสนาในจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม : ศึกษาความสำคัญกับการเลือกสรรวรรณคดี
Buddhist Literatures in the Historic Inscriptions of Wat Phra Chetuphon Wimonmangalaram :
The Study of the Importance and the Selecting of Buddhist Literatures

ชนินทร์ ผ่องสวัสดิ์

นักวิชาการอิสระ

tochanin010634@gmail.com

บทคัดย่อ

วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามได้รับการยกย่องว่าเป็นแหล่งหาความรู้แห่งสยามประเทศที่ก้าวล้ำที่สุดในสมัยนั้น ปรากฏองค์ความรู้หลายศาสตร์ที่จารึกไว้ในวัดแห่งนี้ การศึกษาในครั้งนี้มุ่งศึกษาความรู้ในด้านพุทธศาสตร์ หรือ วรรณคดีพุทธศาสนาที่ปรากฏในจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ซึ่งพบว่าวรรณคดีพุทธศาสนาเหล่านี้มีความสำคัญว่าเป็นวรรณคดีที่ให้ความรู้ระดับโลกียธรรมและระดับโลกุตตรธรรม และเป็นการเลือกสรรผลงานของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 มาจารึกไว้เพื่อเป็นพุทธานุชาและสาธารณประโยชน์แก่พสกนิกร

คำสำคัญ: วรรณคดีพุทธศาสนา จารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

Abstract

Wat Phra Chetuphon Wimonmangalaram was the place of learning on Siam which was then the most advanced of its time. Historic Inscriptions of Wat Phra Chetuphon Wimonmangalaram have knowledge in many sciences. This study focuses on the studying on the science of Buddhism or Buddhist Literatures of the historic inscriptions of Wat Phra Chetuphon Wimonmangalaram. It is found that these Buddhist Literatures have the importance of giving 2 levels of knowledge which are mundane and super-mundane. These Buddhist literatures were selected from the works of King Rama I to be inscribed at Wat Phra Chetuphon Wimonmangalaram for the worshipping of Buddhism and for public benefit.

Keyword: Buddhist Literatures, Historic Inscription of Wat Phra Chetuphon Wimonmangalaram

บทนำ

จารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เป็นแหล่งรวมองค์ความรู้แห่งสยามประเทศในหลายด้าน อาทิ เวชศาสตร์ ศิลปกรรมศาสตร์ อักษรศาสตร์ พุทธศาสตร์ และอื่น อวรวรรณ ทรัพย์พลอย (2554 : 6) เสนอว่า คณะทำงานสำรวจและจัดทะเบียนจารึกวัดโพธิ์ได้จำแนกองค์ความรู้ที่ปรากฏในจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามเป็น 6 หมวด

ได้แก่ (1) พระพุทธศาสนา (2) เวชศาสตร์ (3) วรรณคดีและสุภาษิต (4) ทำเนียบ (5) ประวัติ และ (6) ประเพณี แต่การศึกษาครั้งนี้จะศึกษาในส่วนขององค์ความรู้ด้านพุทธศาสตร์หรือด้านพระพุทธศาสนา ซึ่งผู้ศึกษาขออนุญาตเรียกความรู้ในศาสตร์นี้โดยรวมว่า “วรรณคดีพุทธศาสนา” เพื่อตอบปัญหาข้อสงสัยของผู้ศึกษาที่ว่า เหตุใดวรรณคดีพุทธศาสนาเหล่านี้จึงได้รับการเลือกสรรให้จารึกไว้ในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เนื่องจากพุทธศาสนามีวรรณคดีพุทธศาสนาและคัมภีร์ทางพุทธศาสนาอยู่มากมาย แสดงให้เห็นว่าวรรณคดีพุทธศาสนาที่จารึกในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามมีความสำคัญต่อการนำเสนอเพื่อเผยแพร่เป็นความรู้แก่พระภิกษุและพุทธศาสนิกชนทั่วไป ด้วยเหตุนี้จึงนำไปสู่การศึกษาความสำคัญและการเลือกสรรวรรณคดีพุทธศาสนาที่จารึกในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

ความเป็นมาของวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามและจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

ก่อนที่จะเข้าสู่ประเด็นการศึกษาความสำคัญและการเลือกสรรวรรณคดีพุทธศาสนาที่จารึกในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม สิ่งที่ต้องทราบอันเป็นเสมือนการปูพื้นเพื่อเข้าไปสู่ประเด็นการศึกษานั้น คือการรู้และเข้าใจถึงความเป็นมาของวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามและความเป็นมาของจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เพราะการรู้และเข้าใจถึงความเป็นมาของวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามและจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามจะสามารถทำให้เข้าใจถึงประเด็นการศึกษาในครั้งนี้ยิ่งขึ้น

ความเป็นมาของวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม หรือที่รู้จักกันในอีกชื่อหนึ่งคือ “วัดโพธิ์” เป็นวัดในเขตฝั่งพระนคร สันนิษฐานว่ามีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ตรงกับรัชสมัยของพระเพทราชา ในขณะที่นั้นเป็นเพียงวัดราษฎร์ที่ชื่อว่า “วัดโพธาราม” จึงอาจเป็นที่มาของการที่เรียกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามว่าวัดโพธิ์ (ศานติ ภัคดีคำ, 2549 : 49) มาจนถึงปัจจุบัน

ต่อมาเมื่อจุลศักราช 1151 (พ.ศ.2332) พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงแลเห็นว่า วัดโพธารามชำรุดทรุดโทรมมากจึงทรงบูรณปฏิสังขรณ์วัดโพธาราม แล้วเสร็จในจุลศักราช 1163 (พ.ศ.2344) และพระองค์ทรงตั้งชื่อวัดนี้เสียใหม่ว่า “วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาวาศ”

ต่อมาวัดแห่งนี้ได้รับการบูรณะอีกครั้งโดยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 เมื่อ พ.ศ. 2377 ซึ่งเว้นช่วงจากการบูรณะในครั้งรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชเป็นเวลาถึง 30 ปี จากนั้นสืบมาถึงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเปลี่ยนสร้อยนามจาก “วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาวาศ” มาเป็น “วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม” และทรงเลื่อนกรมหมื่นนุชิตชิโนรส กรมสมเด็จพระปรมา นุชิตชิโนรส ศรีสุคตขัตติยวงศ์ เป็น สมเด็จพระสังฆราช (ศานติ ภัคดีคำ, 2549 : 49-59)

ความเป็นมาของจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามนอกจากมีความสำคัญและบทบาททางประวัติศาสตร์ดังที่กล่าวมาใน “ความเป็นมาของวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม” แล้ว พบว่าวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามมีความสำคัญในฐานะ มหาวิทยาลัยแห่งแรกของเมืองไทย (อรวรรณ ททรัพย์พลอย, 2554 : 23) บุษยามาศ ศุภชัยโกเศศธรรมา และคณะ (2537 : คำนำ) เสนอว่า วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามมีบทบาทเป็นห้องสมุดแห่งแรกของประเทศไทยอีกด้วย วรสิ

กา อังกูรและคณะ (2547:63) กล่าวถึงวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามไว้อย่างน่าสนใจว่า วัดพระเชตุพนเปรียบเสมือนพิพิธภัณฑ์แห่งภูมิปัญญาและแหล่งเรียนรู้อันทรงคุณค่า ซึ่งผลึกแห่งความคิดและภูมิปัญญาดังกล่าวนี้สืบเนื่องมาจากพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงตั้งพระราชหฤทัยที่จะทำนุบำรุงและส่งเสริมทั้งด้านจรรยาและความรู้ โดยอาศัยวัดเป็นสถานศึกษา แสดงว่าวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามเป็นทั้งศาสนสถานที่ได้สร้างขึ้นเพื่อกิจทางศาสนาในทางโลกุตระเท่านั้น แต่ยังเป็นไปเพื่อประโยชน์ของประชาชนซึ่งเป็นบุคคลในทางโลกียะอีกด้วย

ครั้งพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงบูรณปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม พระองค์ทรงโปรดให้เหล่านักปราชญ์และราชบัณฑิตช่วยกันตรวจสอบชำระตำราสรรพวิทยาความรู้ต่างๆ เช่น ตำรากวีนิพนธ์ ตำราแพทย์แผนโบราณ ตำรายา ฯลฯ พิจารณาเลือกสรรแต่ฉบับที่ดีและลงความเห็นว่าคุณต้องแน่นอนแล้ว จึงจารึกลงแผ่นศิลาประดับไว้ตามอาคารและสิ่งก่อสร้างภายในพระอาราม เพื่อเป็นวิทยาทานให้แก่ราษฎรผู้ใฝ่รู้สนใจในตำราวิชาการเหล่านี้ จะได้ศึกษาค้นคว้าเล่าเรียนได้กว้างขวางยิ่งขึ้น (อรรถพร ทรัพย์พลอย, 2554 : 4) เพื่อสืบพระปณิธานแห่งพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เนื่องจากในครั้งที่พระองค์ทรงปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามได้ทรงสร้างจารึกตำรายา รวมทั้งเรื่องฤกษ์ดีดัดตนไว้ (วรางคณา ศรีกำเนิด, 2556 : 33) รวมทั้งจิตรกรรมฝาผนังเกี่ยวกับวรรณคดีและศาสตร์ความรู้ต่างๆ อาทิเช่น (1) รามเกียรติ์ (2) ไตรภูมิ (3) ทศชาติ (4) พระพุทธเจ้าทรงทรมานพระยามหาชมพู (5) มารผจญ (6) พระเกศาธาตุ (7) เทศนาดาวดึงส์ (8) เทศนาพระธรรมจักร (9) อสุภกรรมฐาน (11) วิปัสสนาญาณ 10 (12) ชาดกทั้ง 550 เรื่อง (13) ฤกษ์ดีดัดตน และ (14) ตำรายา พอถึงครั้งปฏิสังขรณ์ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ภาพจิตรกรรมเหล่านั้นเสื่อมสภาพไปตามกาลเวลา พระองค์จึงทรงบูรณะโดยมีการเปลี่ยนแปลงให้ช่างวาดภาพจิตรกรรมเรื่องอื่นทับของเดิมแทน เช่น ภาพจิตรกรรมเรื่องทศชาติและพระพุทธรูปเจ้าทรงทรมานพระยามหาชมพูในพระอุโบสถเปลี่ยนเป็นภาพจิตรกรรมเรื่องมโหสถชาดกและเรื่องพระพุทธรูปผู้เป็นเอตทัคคะแทน เป็นต้น (วรางคณา ศรีกำเนิด, 2556 : 35) ส่วนจารึกวรรณคดีในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามที่ปรากฏในปัจจุบันจึงเป็นพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงโปรดให้สร้างขึ้นเพื่ออธิบายภาพจิตรกรรมฝาผนังตามจุดต่างๆของวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม และมีจารึกบางส่วนที่สร้างขึ้นโดยไม่ได้อธิบายภาพจิตรกรรม แต่เพื่อเป็นการเผยแพร่วรรณคดีพุทธศาสนาแทน เช่น (1) มหาวงศ์ (2) ฎีกาพาทุง (3) พระพุทธบาท (4) รูดงควัตร 13 (5) พาหิรินิทาน (6) นิรยภคา และ (7) เปรตภคา เป็นต้น

จารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามจึงเป็นการบันทึกองค์ความรู้แห่งบรรพกาลสู่อนุชน กลายเป็นความภาคภูมิใจให้แก่ประเทศไทย โดยที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวมิได้ทรงมีพระประสงค์เช่นนี้ เพียงแต่ทรงต้องการให้พสกนิกรของพระองค์มีปัญญาความรู้เท่านั้นเอง

วรรณคดีพุทธศาสนาที่ปรากฏในจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

จารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามบันทึกองค์ความรู้ในหลายศาสตร์ดังที่กล่าวไว้ใน “ความเป็นมาของวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามและจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม” ซึ่งการศึกษาในส่วนนี้มุ่งศึกษาต่อองค์ความรู้ด้านพุทธ

ศาสตร์เท่านั้น และเพื่อให้สะดวกต่อการศึกษา จึงขออนุญาตใช้คำว่า “วรรณคดีพุทธศาสนา” แทนคำว่า “พุทธศาสตร์” เนื่องจากคำว่า วรรณคดีพุทธศาสนา มีความหมายตรงกับเนื้อหาที่ปรากฏในจารึกที่มีเนื้อหาด้านพุทธศาสตร์มากกว่า และผู้ศึกษาเห็นด้วยกับพรรณนะของศักดิ์ศรี แยมันดดา (2543 : 1) ที่กล่าวถึงวรรณคดีพุทธศาสนาไว้ว่า วรรณคดีพุทธศาสนามีอยู่เป็นจำนวนมาก ทั้งที่เป็นคัมภีร์พระไตรปิฎกและอรรถกถาต่างๆ และเรื่องที่มีผู้แต่งเพื่อส่งเสริมความรู้ทางพุทธศาสนาในแง่ต่าง ๆ กัน ส่วนพรรณนะของสุชาติ หงษา (2549 : 2) เสนอความหมายของวรรณคดีพุทธศาสนาไว้ว่า วรรณคดีที่เขียนขึ้นโดยอาศัยเนื้อหาสาระหรือหลักธรรมของพุทธศาสนา ตลอดจนเรื่องราวของบุคคลต่างๆ ในศาสนา ได้แก่ พระศาสดา พระสาวก และผู้เกี่ยวข้องมาเป็นแก่นหรือโครงเรื่อง รวมทั้งเรื่องราวที่ผูกขึ้นใหม่ให้เป็นเรื่องในพุทธศาสนา เรื่องราวต่างๆ ที่แต่งขึ้นใหม่ดังกล่าวแล้วนี้ ปรากฏหลายรูปแบบมีทั้งเป็นคัมภีร์ทางพุทธศาสนาปรากฏในรูปชีวิตประวัติ ตำนาน นิทาน และรูปแบบของบันเทิงคดี อันได้แก่ นวนิยาย และบทละคร เป็นต้น การศึกษาในส่วนนี้จะเป็นการจำแนกรายละเอียดวรรณคดีพุทธศาสนาในจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

1. บุคคลในพุทธประวัติที่เป็นเอตทัคคะ

วรรณคดีพุทธศาสนาในหมวดนี้เป็นการรวบรวมประวัติโดยย่อของบุคคลสมัยพุทธกาลที่พระพุทธเจ้าทรงยกย่องว่าเป็นเอตทัคคะในเรื่องต่างๆ ซึ่งมีทั้งที่เป็นภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา เรื่องราวของเอตทัคคะที่จารึกไว้ในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามมีดังนี้

พระภิกษุผู้เป็นเอตทัคคะ ได้แก่ (1) โภณฑัตถุเถรวัดฤ (พระอัญญาโภณฑัตถุ) (2) เทวอัคคสาวกวัดฤ (พระอัครสาวก คือ พระสารีบุตรและ พระมหาโมคคัลลานะ) (3) มหากัสสปวัดฤ (พระมหากัสสปะ) (4) อนรุทธเถรวัดฤ (พระอนรุทธะ) (5) ภัททิยะเถรวัดฤ (พระภัททิยะกาฬโคธาบุตร) (6) ละกุนทะกะภัททิยะ (พระलगुणฏกภัททิยะ) (7) มหากัจจายนะเถรวัดฤ (พระมหากัจจายนะ) (8) ปินโทะละภาวาชะเถรวัดฤ (พระปินโทะลภาร์ทวาชะ) (9) ปุณมันตานีบุตรเถรวัดฤ (พระปุณณมันตานีบุตร) (10) จุลบัณฐะกะ (และ) มหาบัณฐะกะเถรวัดฤ (พระจุลปณณกะและพระมหาปณณกะ) (11) สุกุติเถรวัดฤ (พระสุกุตติ) (12) เรวตีชะชะทิวะนิยะเถรวัดฤ (พระเรวตชะทิวะนิยะ) (13) กังขาเรวัตตเถรวัดฤ (พระกังขาเรวตชะ) (14) โสณโกฬวิสโคตตเถรวัดฤ (พระโสณโกฬวิสสะ) (15) โสณะโกฏิกรรณะเถรวัดฤ (พระโสณโกฏิกรรณะ) (16) สีวะลีเถรวัดฤ (พระสีวลี) (17) วักลีเถรวัดฤ (พระวักลี) (18) ราหุลเถรวัดฤ (พระราหุล) (19) รัษฎูปาลเถรวัดฤ (พระรัษฎูปาละ) (20) กุณฑานะเถรวัดฤ (พระกุนฑาณะ) (21) วัคคิสะเถรวัดฤ (พระวัคคิสะ) (22) อุปะเสนะวัคคันตบุตรเถรวัดฤ (พระอุปเสนะวัคคันตบุตร) (23) ทัมมัลลบุตรเถรวัดฤ (พระทัมมัลลบุตร) (24) ปิลันทวัจฉเถรวัดฤ (พระปิลันทวัจฉะ) (25) พาหิยทารุจิริยเถรวัดฤ (พระพาหิยทารุจิริยะ) (26) กุมารกัสสปะเถรวัดฤ (พระกุมารกัสสปะ) (27) มหาโกษฐีตะเถรวัดฤ (พระมหาโกษฐีตะ) (28) อานันทะเถรวัดฤ (พระอานันท์) (29) อรุเวละกัสสปเถรวัดฤ (พระอรุเวละกัสสปะ) (30) กาฬุทายีเถรวัดฤ (พระกาฬุทายี) (31) พากุลเถรวัดฤ (พระพักกุละ) (32) โสภิตะเถรวัดฤ (พระโสภิตะ) (33) อุบาลีเถรวัดฤ (พระอุบาลี) (34) นันทะกะเถรวัดฤ (พระนันทะกะ) (35) นันทะสากยเถรวัดฤ (พระนันทะหรือเจ้าชายนันทะ) (36) มหาคะปิลเถรวัดฤ (พระมหากะปิลินะ) (37) สาคะตะเถรวัดฤ (พระสาคะตะ) (38) ราธเถรวัดฤ (พระราธะ) และ (39) โมฆราชะเถรวัดฤ (พระโมฆราช)

3. ฎีกาพาหุง

วรรณคดีพุทธศาสนาในหมวดนี้มีเนื้อหาตรงกับพระคาถาพาหุงที่นิยมสวดกันในปัจจุบัน เป็นจารึกที่ติดอยู่ตามผนังของวิหารทิศใต้ (นิยะดา เหล่าสุนทร, บรรณาธิการ, 2544 : 126) เป็นเรื่องของพระพุทธเจ้าเผชิญกับอุปสรรคและโปรดผู้ที่คิดไม่ดีต่อพระองค์ 8 เหตุการณ์ มารวมเป็นฎีกา (คัมภีร์อธิบายอรรถกถา) ซึ่งเหตุการณ์ทั้ง 8 นี้ล้วนมีปรากฏในพระไตรปิฎกและอรรถกถาดังนี้ (1) พระพุทธเจ้าเผชิญกับท้าวสวัตติมาร มาจากสัตตวัสสูตตร (2) พระพุทธเจ้าโปรดอาฬวกยักษ์ มาจากอาฬวกสูตรและอรรถกถาอาฬวกสูตร (3) พระพุทธเจ้าเผชิญกับช่างนาฬาคีรี มาจากพระวินัยปิฎกเรื่องสังฆเภทชั้นชกะ (4) พระพุทธเจ้าโปรดองคุลิมาล มาจากองคุลิมาลสูตร และอรรถกถาองคุลิมาลสูตร (5) พระพุทธเจ้าเผชิญนางฉิลยจมาณวิกา มาจากธรรมบท สุนทรীสูตรและอรรถกถาสุนทรীสูตร (6) พระพุทธเจ้าโปรดสังกัจจันทรณ์ มาจากจูฬสังกัจจันทรสูตร อรรถกถาจูฬสังกัจจันทรสูตร และมหาสังกัจจันทรสูตร (7) พระพุทธเจ้าเผชิญกับบัณฑิตโพนันทนาคราช และ (8) พระพุทธเจ้าโปรดพกาพรหม มาจากพรหมนิมัตตนิกสูตร และอรรถกถาพรหมนิมัตตนิกสูตร

4. พระพุทธบาท

วรรณคดีพุทธศาสนาในหมวดนี้มีเนื้อหาว่าด้วยเรื่องพระพุทธบาท อยู่ตรงฝาผนังในพระวิหารทิศตะวันตก โดยในจารึกส่วนนี้จะกล่าวถึงพ่อค้าสองพี่น้อง ผู้พี่ชื่อ “มหาบุญ” ส่วนผู้น้องชื่อ “จุลบุญ” มหาบุญออกไปค้าขายโดยสำเภายังเมืองสาวัตถีได้มีโอกาสฟังธรรมเทศนาจากพระพุทธเจ้า จึงบวชเป็นภิกษุและบรรลุเป็นพระอรหันต์ แล้วออกโปรดสัตว์พำนักในถ้ำเขาอัมพพัญชรบรรพต นายจุลบุญผู้น้องออกค้าขายโดยสำเภาก็นิมนต์พระเถระ (พี่ชาย) มาฉันอาหารที่บ้าน แล้วสมทานศีล 5 ก่อนขึ้นเรือไปค้าขาย พอเรือออกไปก็ไปถึงเกาะแห่งหนึ่งได้จันท์แดงมาจำนวนมาก พอออกจากเกาะก็ถูกปีศาจในทะเลเบียดเบียน จนกระทั่งพระเถระมาช่วยไว้ จากนั้นก็เข้าสู่เรื่องของพระพุทธบาท 3 แห่งว่า พระพุทธเจ้าทรงประทับรอยพระบาทไว้ 3 แห่งด้วยกันคือ (1) เขาสุมนภูฏที่เกาะลังกา (2) เขาร้างรุ่งไฉนโยนนคร หรือ เชียงใหม่ และ (3) นมมทายนทียา คือ หาดทรายทองที่นันทายนาคราชขอลขอให้พระพุทธเจ้าทรงประทับรอยพระบาทไว้ (นิยะดา เหล่าสุนทร, บรรณาธิการ, 2544 : 129-130) ดูโดยผิวเผินแล้ว เรื่องของพ่อค้าสองพี่น้องไม่มีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธบาทเลย

5. ฐติงคัตถ์ 13

วรรณคดีพุทธศาสนาในหมวดนี้มีเนื้อหาเกี่ยวกับฐติงคัตถ์ 13 ซึ่งเนื้อหาปรากฏดังนี้ (1) ปังสุกุลิ๊งคัตถ์ : ถือใช้แต่ผ้าบังสุกุล (2) เตจิวริ๊งคัตถ์ : ใช้ผ้าสามผืน (3) บินชปาติ๊งคัตถ์ : เทียบวินชปาตเป็นประจำ (4) สัปทานจาริ๊งคัตถ์ : บินชปาตตามลำดับเรือน (5) เอกาสนิ๊งคัตถ์ : ฉันทมือเดียว (6) ปัตตบิณชิ๊งคัตถ์ : ฉันทเฉพาะในบาตร (7) ชลุปัจฉาภัตติ๊งคัตถ์ : ลงมือฉันทแล้วไม่ยอมรับเพิ่ม (8) อรัณยิ๊งคัตถ์ : ถืออยู่ป่า (9) รุกขมุลิ๊งคัตถ์ : อยู่โคนไม้ (10) อัปโลกาสิ๊งคัตถ์ : อยู่กลางแจ้ง (11) โสสานิ๊งคัตถ์ : อยู่ป่าช้า (12) ยถาสันฐติ๊งคัตถ์ : อยู่ในที่แล้วแต่เขาจัดให้ และ (13) เนสชชิ๊งคัตถ์ : นั่งอย่างเดียวไม่นอน

6. ชาตก

วรรณคดีพุทธศาสนาในหมวดนี้ประกอบด้วย พาทิรนิทาน (เรื่องราวของพระโพธิสัตว์ในพระชาติที่ยังไม่ได้พบพระพุทธเจ้ากับพระชาติที่ได้รับพุทธพยากรณ์) ซึ่งอยู่บริเวณศาลาหมอนวด และศาลาแม่ซื้อ นิทานชาตกซึ่งเป็นอรรถกถาชาตกทั้ง 547 เรื่องหรือพระชาติของพระโพธิสัตว์ และ ทศชาตก (พระเจ้าสิบชาติ) กระจายไปตามศาลารายทั้ง 16 หลัง (สามารถศึกษาเนื้อหาคัดลอกของชาตกแต่ละเรื่องได้ในนิยะดา เหล่าสุนทร, บรรณาธิการ, 2554 : 138-204)

7. มหาวงศ์

วรรณคดีพุทธศาสนาในหมวดนี้เกี่ยวกับพงศาวดารลังกาเรื่องหนึ่ง ซึ่งแปลเป็นภาษาไทยขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช พระองค์ทรงโปรดเกล้าฯ ให้พระยาธรรมปรีหิต (อาจจะเป็นคนเดียวกับพระยาธรรมปรีชา (แก้ว) ผู้แต่งไตรภูมิโลกวินิจจกถาด้วยพระบรมราชโองการแห่งพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช) แต่แปลไว้เพียง 36 ประโยคเท่านั้น ต่อมาในรัชสมัยรัชกาลที่ 5 มีผู้แปลต่อคือพระยาปริยัติธรรมธาดา (แพ ตาละลักษมณ์) จนถึงประโยคที่ 64 (ศักดิ์ศรี แยมันดดา, 2543 : 135) และเนื้อหาของวรรณคดีที่นำมาจารึกไว้ในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามนี้เริ่มจากเหตุการณ์พระนางสุปราชาติอาภิกษสมรสกับราชสีห์จนกลายเป็นต้นตระกูลของชาวสีหลหรือชาวศรีลังกา และจบลงด้วยเหตุการณ์ชัยชนะของพระเจ้าพุทธคามินือภัย นับว่าเป็นวรรณคดีพุทธศาสนาเรื่องหนึ่งที่ทรงคุณค่า เนื่องจากทำให้ทราบถึงการประดิษฐานพุทธศาสนาในศรีลังกา

8. นิรยกถา

วรรณคดีพุทธศาสนาในหมวดนี้นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับนรกภูมิตามทรรศนะของพุทธศาสนา โดยเป็นพระราชโองการพระปณฺฑิตสุรสสิงหนาท ดำรัสสั่งกรมหมื่นไกรสรวิชิตให้ช่างเขียนระบายเรื่องนิรยกถาและเปรตถาไว้ที่คอ 2 มุขหน้าและมุขหลังการเปรียญวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ซึ่งเรื่องนิรยกถาปรากฏอยู่ที่เสาประธานมุขหลัง (นิยะดา เหล่าสุนทร, บรรณาธิการ, 2544 : 217) นิรยกถาเริ่มเรื่องโดยการยกอรรถกถาเทวทูตสูตรขึ้นมา แล้วเล่าถึงการเดินทางหลังความตายไปเข้าเฝ้าพระยายมยंत्रนรกภูมิ โดยพระองค์จะทรงถามว่า ตอนมีชีวิตอยู่เคยเห็นเทวทูตทั้ง 5 หรือไม่ ถ้าผู้ใดมีจิตเป็นอกุศลจะไม่สามารถตอบได้ว่าตนเคยเห็นเทวทูตทั้ง 5 หรือไม่ หากตอบไม่ได้พระยายมจะมีบัญชาให้ผู้นั้นไปรับโทษทัณฑ์ที่นรกภูมิตามวิบากอกุศลกรรมที่สร้างมา จากนั้นจารึกนี้ก็บรรยายสภาพและลักษณะของนรกภูมิโดยย่อตามที่มีปรากฏในอรรถกถาและวรรณคดีพุทธศาสนาประเภทคติไตรภูมิทั้งหลาย

9. เปรตคถา

วรรณคดีพุทธศาสนาในหมวดนี้นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเปรตภูมิตามทรรศนะทางพุทธศาสนา โดยเป็นพระราชโองการของพระปณฺฑิตสุรสสิงหนาท ดำรัสสั่งกรมหมื่นไกรสรวิชิตให้ช่างเขียนระบายเรื่องนี้ไว้ที่มุขหน้า (นิยะดา เหล่าสุนทร, บรรณาธิการ, 2544 : 217) วรรณคดีพุทธศาสนาเรื่องนี้กล่าวถึงเปรตภูมิว่าเป็นดินแดนที่หลบซ่อนอยู่ในเขตป่าหิมพานต์ และอยู่เหนือนรกภูมิขึ้นมา แสดงว่าเปรตภูมิเป็นภพภูมิที่สูงกว่านรกภูมิ เรียกดินแดนแห่งนี้ว่า “วิชาตประเทศ” มีมหิททิกาเปรตเป็นใหญ่ เปรตภูมิแห่งนี้มีเปรตอยู่ 12 ตระกูล จารึกนี้พรรณนาลักษณะของเปรตไว้เหมือนกับวรรณคดีพุทธศาสนาประเภทคติไตรภูมิทั้งหลาย

การศึกษาในส่วนนี้พบว่า วรรณคดีพุทธศาสนาทั้ง 9 หมวดนี้เป็นความรู้ทางพุทธศาสตร์ที่มีความเหมาะสมสำหรับพระภิกษุและฆราวาส คือพระภิกษุสามารถจดจำเพื่อนำไปสอนพุทธศาสนิกชนได้ เนื่องจากวรรณคดีพุทธศาสนาในจารีกัณฑ์พระเชตุนวิมลมังคลารามเป็นการคัดย่อเนื้อหามาแล้ว จึงสะดวกต่อการอ่านเพื่อสร้างความเข้าใจเป็นอย่างดี แม้กระทั่งฆราวาสก็สามารถศึกษาองค์ความรู้ทางพุทธศาสตร์ได้ ถึงอาจไม่สามารถเข้าถึงวรรณคดีพุทธศาสนาได้ทุกเรื่อง เพราะบางเรื่องก็จารึกไว้ในส่วนที่สูงเกินสายตาที่จะอ่านถึง โดยเฉพาะอรรถกถาชาดกทั้งหลาย นอกนั้นยังพอเป็นจารึกที่อ่านได้สะดวกเพราะปรากฏในจุดที่เหมาะสมกับระดับสายตา การศึกษาต่อไปเป็นการวิเคราะห์ถึงความสำคัญและการเลือกสรรวรรณคดีพุทธศาสนา ว่าเพราะเหตุใดวรรณคดีพุทธศาสนาทั้ง 9 หมวดนี้จึงได้รับการคัดเลือกให้จารึกในวัดพระเชตุนวิมลมังคลาราม

ความสำคัญและการเลือกสรรวรรณคดีพุทธศาสนา

การศึกษาในส่วนนี้จะทำให้เข้าใจถึงเหตุผลที่วรรณคดีพุทธศาสนาเหล่านี้ได้รับการเลือกสรรให้จารึกในวัดพระเชตุนวิมลมังคลารามยิ่งขึ้น จากการศึกษาและวิเคราะห์พบข้อมูลดังนี้

ความสำคัญของวรรณคดีพุทธศาสนาในจารีกัณฑ์พระเชตุนวิมลมังคลาราม

วรรณคดีพุทธศาสนาทั้ง 9 หมวดนี้ ล้วนมีความสำคัญในฐานะองค์ความรู้ระดับโลกียธรรมและความรู้ระดับโลกุตตรธรรม คือเป็นความรู้ที่มีคุณประโยชน์ทั้งทางโลกและทางธรรม สามารถแยกความสำคัญของวรรณคดีพุทธศาสนาในจารีกัณฑ์พระเชตุนวิมลมังคลารามเป็น 2 ประเภทได้ดังนี้คือ วรรณคดีพุทธศาสนาที่เป็นความรู้ระดับโลกียธรรม และ วรรณคดีพุทธศาสนาที่เป็นความรู้ระดับโลกุตตรธรรม

1. วรรณคดีพุทธศาสนาที่เป็นความรู้ระดับโลกียธรรม

วรรณคดีพุทธศาสนาที่เป็นความรู้ระดับโลกียธรรม หมายถึง วรรณคดีพุทธศาสนาที่มีเนื้อหามุ่งประสงค์เพื่อให้เกิดความรู้ทางพุทธศาสนาเชิงความรู้รอบตัว เหมาะสำหรับพระภิกษุเพื่อนำความรู้ในวรรณคดีพุทธศาสนาประเภทนี้ไปสอนฆราวาส หรือฆราวาสจะสนใจศึกษาด้วยตนเองก็จะเป็นผลดี เพราะเนื่องจากวรรณคดีพุทธศาสนาในจารีกัณฑ์พระเชตุนวิมลมังคลารามล้วนผ่านการคัดย่อเนื้อหาจนกระชับจึงสร้างความสะดวกต่อผู้ศึกษาในระดับหนึ่ง หรือเป็นความรู้ที่ไม่สามารถนำไปสู่การเข้าถึงความรู้ระดับโลกุตตรธรรมได้ พบว่าวรรณคดีพุทธศาสนาที่จารึกในวัดพระเชตุนวิมลมังคลารามเป็นวรรณคดีพุทธศาสนาที่มีความรู้ระดับโลกียธรรมมีดังนี้

- ความรู้เกี่ยวกับบุคคลในพระไตรปิฎก ได้แก่ เรื่องบุคคลผู้เป็นเอตทัคคะ และ นิทานชาดก (อดีตพระชาติของพระพุทธเจ้า)
- ความรู้เกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทางพุทธศาสนา ได้แก่ เรื่องพระพุทธบาท
- ความรู้เกี่ยวกับเหตุการณ์ในพุทธศาสนา ได้แก่ เรื่อง ฎีกาพาทุง (เหตุการณ์ชัชชนะของพระพุทธเจ้า) และมหาวงศ์ (การประดิษฐานพุทธศาสนาในศรีลังกา)
- ความรู้เกี่ยวกับภพภูมิ ได้แก่ นิรยกถา และเปรตกถา

2. วรรณคดีพุทธศาสนาที่เป็นความรู้ระดับโลกุตตรธรรม

วรรณคดีพุทธศาสนาที่เป็นความรู้ระดับโลกุตตรธรรม หมายถึง วรรณคดีพุทธศาสนาที่มีเนื้อหามุ่งประสงค์เพื่อให้เกิดความรู้เพื่อเข้าถึงโลกุตตรธรรม พบว่าวรรณคดีพุทธศาสนาที่จารึกในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามเป็นวรรณคดีพุทธศาสนาที่มีความรู้ระดับโลกุตตรธรรมอยู่ 3 เรื่อง คือ (1) อสุภกรรมฐาน 10 (2) วิปัสสนาญาณ 10 และ (3) จุตงค์ 13 มักเป็นวรรณคดีพุทธศาสนาที่ส่งเสริมความรู้ให้เข้าถึงโลกุตตรธรรมสำหรับพระภิกษุ ส่วนฆราวาสสามารถศึกษาเพื่อเข้าถึงโลกุตตรธรรมได้เช่นกัน คือ เรื่องวิปัสสนาญาณ 10 เนื่องจากเรื่องของอสุภกรรมฐานและจุตงค์ 13 เป็นกิจกรรมที่พระภิกษุปฏิบัติเพื่อให้เข้าถึงโลกุตตรธรรม

3. การเลือกสรรวรรณคดีพุทธศาสนาในจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

การที่วรรณคดีพุทธศาสนาทั้ง 9 หมวดนี้มีสิทธิ์จารึกไว้ในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามนั้น เป็นประเด็นที่ทำให้ผู้ศึกษาทำการศึกษาค้นพบว่า อิทธิพลหนึ่งของการเลือกสรรวรรณคดีพุทธศาสนาจารึกนั้น เนื่องมาจากความนิยมในวรรณคดีพุทธศาสนาเรื่อง “ไตรภูมิโลกวินิจฉยถา” มีหลักฐานคือ จารึกเรื่องมหาวงศ์ นิรยถากับเปรตถา และวรรณคดีพุทธศาสนาเรื่อง “มหาวงศ์” แสดงให้เห็นว่า สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นมีความสนใจวรรณคดีพุทธศาสนาทั้งสองเรื่อง จนกระทั่งพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าให้จารึกไว้ในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ส่วนวรรณคดีพุทธศาสนาอีก 6 เรื่อง ไม่แน่ชัดว่าเหตุใดพระมหากษัตริย์ทั้งสองรัชกาล (พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชและพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว) ทรงเลือกสรรวรรณคดีพุทธศาสนาเหล่านี้มาจารึกเช่นกัน แต่พออนุมานได้ว่า คงเนื่องมาจากความพยายามนำความรู้ในพุทธศาสนามาถ่ายทอดให้ได้มากที่สุด หรืออาจทำให้พสกนิกรมีความเลื่อมใสในพุทธศาสนายิ่งขึ้น สังเกตได้จากการนำเรื่องของบุคคลผู้เป็นเอตทัคคะทั้งฝ่ายผู้เป็นนักรบและฆราวาสมาจารึกไว้ พร้อมเขียนภาพจิตรกรรมประกอบขึ้นในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว อาจส่งผลให้ฆราวาสบังเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในเอตทัคคะผู้เป็นอุบาสกและอุบาสิกา ซึ่งเป็นผู้อุปถัมภ์พุทธศาสนาอย่างยิ่งยวด จึงนำไปสู่การเลียนแบบพฤติกรรมหรือการสร้างความสำเร็จที่ว่าฆราวาสต้องอุปถัมภ์พุทธศาสนาให้ดีเยี่ยมเช่นเดียวกับอุบาสกและอุบาสิกาในสมัยพุทธกาล

สร้างความรู้ทางพุทธศาสนาที่นิยมในสมัยนั้น เช่น ความนิยมสวดหรือสรรเสริญชัยชนะของพระพุทธเจ้า (ฎีกาพาหุ) เนื่องจากสันนิษฐานว่าในสมัยกรุงศรีอยุธยาที่รู้จักฎีกาพาหุแล้ว เพราะเจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร์ หรือ เจ้าฟ้ากุ้ง ทรงนิพนธ์นั้นโทปนันทนาคราชคำหลวง ซึ่งเป็นเหตุการณ์หนึ่งในฎีกาพาหุ แสดงว่าคติความเชื่อเรื่องชัยชนะของพระพุทธเจ้ามีมาก่อนการสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ เพราะจากระัชสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศแห่งกรุงศรีอยุธยา (ร่วมสมัยกับเจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร์) ไม่ห่างจากการสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์นัก แต่อีกนัยหนึ่ง การนำเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าและผู้มีบุญญาธิการ (พระโพธิสัตว์) มาจารึกไว้ในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามอาจมีนัยทางการเมือง เนื่องจากพระมหากษัตริย์ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์มีสถานภาพเป็นพุทธราชา คือ การยกย่องพระมหากษัตริย์เสมอเทียบเท่าพระพุทธเจ้า (ขลตา เรื่องรักษลิขิต, 2549 : 15) ดังนั้นการที่จารึกวรรณคดีพุทธศาสนาในหมวดของนิตานชาตกและฎีกาพาหุ อาจมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการเลื่อมใสในความเป็นพุทธราชาของพระมหากษัตริย์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ และการนำเรื่องหรือวรรณคดีพุทธศาสนามาส่งเสริม

อำนาจบารมีของพระมหากษัตริย์ เพื่อเป็นแกนนำในการสร้างอุดมการณ์ในการปกครองประเทศ (สายชล วรรณรัตน์ ใน วัชรวิ วัชรสินธุ์, 2548 : 29)

ส่วนวรรณคดีพุทธศาสนาอีก 3 หมวด คือ ธรรมฐาน (อสุภกรรมฐาน 10 และวิปัสสนาญาณ 10) อุดงค์วัตร 13 และ พระพุทธบาท โดยเรื่องอสุภกรรมฐาน 10 และ วิปัสสนาญาณ 10 เป็นภาพจิตรกรรมมาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช แล้วพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้างจารึกเพื่ออธิบายจิตรกรรมขึ้น รวมทั้งทรงเลือกวรรณคดีเรื่องพระพุทธบาทจารึกไว้ในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามอีกด้วย ผู้ศึกษามีความเห็นว่าเหตุที่วรรณคดีพุทธศาสนาทั้ง 3 หมวดนี้ได้รับการเลือกสรรให้จารึกไว้ เนื่องจากให้เป็นวิทยาทานแก่พระภิกษุ และเพื่อให้พสกนิกรเข้าใจถึงการปฏิบัติเพื่อบรรลุโลกุตตรธรรมของพระภิกษุสงฆ์ผู้เป็นนีนานาบุญ และสถานที่ประดิษฐานรอยพระพุทธบาท

ผู้ศึกษาพบหลักฐานหนึ่งที่ว่า การเลือกสรรวรรณคดีพุทธศาสนาทั้ง 9 หมวดนี้ มีบางเรื่องเป็นพระประสงค์แห่งพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ต่อมาพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามเพื่อทดแทนพระคุณพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เนื่องจากในจดหมายเหตุเรื่องการปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามที่ถอดความจากโคลงฉันท์พระนิพนธ์ในกรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรสว่า “ว่าเป็นการกตัญญูต่อสมเด็จพระบูรพกาวรี สมควรจะทำนุบำรุงให้คืนดีเป็นสง่าผ่าเผยแก่ชนผู้ที่ได้ทัศนากการ เป็นการสนองพระคุณเชิดชูพระเกียรติยศสมเด็จพระไอยกาธิราชให้ยืนยงคงอยู่สืบกาลนานนั้น” (วัชรวิ วัชรสินธุ์, 2548 : 38) แสดงให้เห็นว่าการบูรณปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามแห่งพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระเจตนาเนื่องจากการทดแทนพระคุณแห่งบุพการีผู้เป็นพระอัยกา คือ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช นั่นเอง

ดังนั้นวรรณคดีพุทธศาสนาที่ได้รับจารึกไว้ในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามเพื่อเกิดประโยชน์ต่อการศึกษาพุทธศาสนาของพระภิกษุ ฉะนั้นวรรณคดีพุทธศาสนาที่มาจากอรรถกถา ได้แก่ บุคคลผู้เป็นเอตทัคคะ นิทานชาดก พระพุทธบาท ธรรมฐาน และ อุดงค์วัตร 13 นอกนั้นมาจากวรรณคดีพุทธศาสนาที่ประพันธ์และแปลขึ้นด้วยพระราชโองการของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ได้แก่ มหาวงศ์ และ นิรยกถา เปรตกถา (มาจากไตรภูมิโลกวิจิตรนิพนธ์) แสดงว่าวรรณคดีพุทธศาสนาที่จารึกในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามล้วนเป็นผลงานพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแลเห็นประโยชน์พระองค์จึงทรงเลือกสรรวรรณคดีพุทธศาสนาเหล่านี้มาจารึกไว้ในที่นี้เพื่อเป็นสาธารณประโยชน์และเป็นการสรรเสริญถึงความเป็นเลิศในการอุปถัมภ์พุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ส่วนเรื่องฎีกาพาทุนั้น อาจเนื่องมาจากพระราชศรัทธาส่วนพระองค์หรือค่านิยมในการสรรเสริญชัยชนะของพระพุทธเจ้าในช่วงสมัยนั้นก็ว่าได้

สรุป

วรรณคดีพุทธศาสนาในจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามเป็นวรรณคดีพุทธศาสนาที่มีความสำคัญในฐานะวรรณคดีพุทธศาสนาที่ให้ความรู้ระดับโลกีย์ธรรมและระดับโลกุตระธรรม มีความเหมาะสมสำหรับพระภิกษุและฆราวาสต่อการศึกษาพุทธศาสนา คือมีการคัดย่อความมาแล้วจึงสะดวกต่อการทำความเข้าใจและศึกษาวรรณคดีพุทธศาสนาเรื่องนั้นๆ ส่วนการเลือกสรรวรรณคดีพุทธศาสนาเพื่อจารึกในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามพบว่าวรรณคดีพุทธศาสนาบางเรื่องเป็นการนำผลงานของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช จารึกไว้เพื่อเป็นพุทธบูชาและสาธารณประโยชน์ต่อพุทธบริษัททั้งหลายในภายใต้ร่มพระบรมโพธิสมภารแห่งพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รวมทั้งสาเหตุอื่นอีก เช่น ต้องการให้วรรณคดีพุทธศาสนาเป็นแบบอย่างให้สภานิกธำเนนรยติดตาม เช่น วรรณคดีพุทธศาสนาในหมวดเรื่องพุทธสาวกผู้เป็นเอตทัคคะ และอื่น วรรณคดีพุทธศาสนาบางเรื่องก็มาตั้งแต่การปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชแล้ว อาทิเช่น ชาตก 550 เรื่อง เมื่อพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามจึงทรงจารึกเนื้อเรื่องวรรณคดีพุทธศาสนาทั้ง 9 หมวด โดยวิธีการย่อลงบนแผ่นศิลาเพื่อเป็นการรักษาเนื้อหาของวรรณคดีพุทธศาสนาไว้ไม่ให้เลือนลางไปตามกาลเวลา

References

- ชลดา เรื่องรักษ์ลิขิต. (2549). **วรรณคดี รวมบทความวิจัยและบทความวิชาการภาษาและวรรณคดีไทย**. กรุงเทพมหานคร : โครงการเผยแผ่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิยะดา เหล่าสุนทร. (บรรณาธิการ). (2544). **ประชุมจารึกวัดพระเชตุพน**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- นิยะดา เหล่าสุนทร. (2554). **ไตรภูมิโลกวิจลยถก่า ส่วนวนที่ 1**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ลายคำ.
- บุษยมาศ ศุภชัยโกเศศขันธ์และคณะ. (2537). **วัดโพธิ์ อาศรมทางปัญญา**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร
- พระพรหมคุณาภรณ์. (2551). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- รสิกา อังกุลและคณะ. (2547). **วัดพระเชตุพน ต้นแบบของการเรียนรู้**. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- รุ่งอรุณ กุลธำรง. (2553). “จารึกวัดพระเชตุพน : มรดกความทรงจำแห่งปัญญาช่างสิบหมู่สมัยรัตนโกสินทร์”. **วารสารไทยศึกษา**, 6(1), 184-195.
- วัชรวิ วัชรสินธุ์. (2548). **วัดพระเชตุพน มัชฌิมประเทศอันวิเศษในชมพูทวีป**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน.
- วรางคณา ศรีกำเหนิด. (2556). “จารึกวัดพระเชตุพนฯ สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว : การสร้างงานต่อเนื่องจากสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก”. **วารสารวรรณนิทัศน์**, 13, 28-48.
- ศักดิ์ศรี แยมั่นดดา. (2543). **วรรณคดีพุทธศาสนาพากย์ไทย**. กรุงเทพมหานคร : คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ศานติ ภักดีคำ. (2549). **สิริมงคลวัดโพธิ์**. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2554). **วิปัสสนากัมมัฏฐาน หลักสูตรนิกธรรม และธรรมศึกษาชั้นเอง**. พิมพ์ครั้งที่ 23. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาภูมิภวราชวิทยาลัย.
- สุชาติ หงษา. (2549). **วรรณกรรมพระพุทธศาสนาในประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- อรรวรรณ ทรัพย์พลอย, บรรณาธิการ. (2554). **จารีกวัดโพธิ์**. กรุงเทพมหานคร : วัดพระเชตุพน.
- อรรวรรณ ทรัพย์พลอย. (2554). “จารีกวัดโพธิ์ : มรดกความทรงจำแห่งโลก”. **นิตยสารศิลปากร**, 54(6), 20-25.